

ÇOCUK EDEBİYATINDA ÖLÜM TEMASI

Halil AYTEKİN*

“Yaşamak zevki nedir bilmez ölümden korkan”
Yahya Kemal Beyatlı

ÖZET

Çocuk edebiyatı eserleri ele aldıkları konularıyla bir anlamda çocuğu hayata hazırlama işlevi üstlenirler. Çocuklar bu eserlerdeki kahramanlarla kendilerini özdeşleştirir, hayatın acı ve tatlı gerçeklerini anlamaya çalışırlar. Bu gerçekler arasında ölüm de yerini alır ve çocukların bu acı olayı kavramasına, anlamasına yardımcı olunmaya çalışılır. Okuduğu hikâyelerde geçen ölüm olayları karşısında çocuk onu anlamakta çok zorlansa da yavaş yavaş anlamaya başlar ve artık eskisi gibi korku duymaz. Kimi eserlerde ölüm; sonsuz uykuya dalmak, hayatın tam ve kesin olarak sona ermesi, bazen bir mükâfat, ortadan kalkma, yok olma gibi değerlendirilirken kimisi de yeni bir hayatın başlangıcı, göğe yükselme, kurtuluş veya tanrının yanına sığınma olarak görülür. Bu açıklamalar karşısında ölüm hakkında bilgilenen ve onu hayatın bir gerçeği olarak kabullenen çocuk yaşama daha sıkı sarılır. Bu eserler hayatın tüm güçlüklerine karşın yaşam tezini daha canlı tutma amacını güder.

Anahtar Kelimeler: Çocuk edebiyatı, karşılaştırmalı edebiyat, ölüm, korku, çocuk ve ölüm.

ABSTRACT

The Children Literature serves to prepare children for life with the themes it deals with. Children try to identify themselves with the characters, and understand the good and bad sides of life in these works. Among these realities of life is there "Death", and it is aimed to help them to comprehend this concept. Despite the fact that the child has difficulties in understanding "Death" in the stories, he/she gradually starts to comprehend it and feel no fear at the idea of death. In some works, whereas death is portrayed as "eternal sleep", "ending of life", sometimes "an award", and "non-existence", in some works, it is described as "the new beginning of life", "ascend to sky", "liberation", and "Taking shelter beside "God". Under the light of these explanations, since the child is informed well about the idea of "Death", and the child sees it as the part of reality of life. Consequently, these works aim to make life more meaningful in spite of the all difficulties of life.

Keywords: literature of children, comparative literature, death, fear, child and death.

Çocuk edebiyatı eserlerinde ele alınan temalardan biriside ölüm konusudur. Değişik hikâyeler aracılığıyla bazen dolaylı bazen de dolaysız olarak olay örgüsünde yer alır ve çocuğun dünyasına sunularak onun hayatı anlama ve öğrenmesine katkıda bulunulur. Çocuk anlatılarında ölüm, daha çok bir hastalık, yaşlılık, açlık veya kutsal değerler adına yapılan bir uğraş sonucunda kendini gösterir. Baştan sona şiddet içeren ve ölümü öldürme yoluyla aktarmaya çalışan eserler çocuklar için son derece tehlikelidir. Bu yüzden çocuğun yaşı, psikolojisi, algılama ve duyarlılığı göz önüne alınmalı bunun aksi nitelik gösteren çalışmalar çocuklara tavsiye edilmemelidir. Biz bu çalışma sırasında bütün çocuk edebiyatı eserlerini ele alamadık elbette. Türk ve batı klasiklerinden birkaçıyla

---

* Yrd. Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi

karşılaştırmalı bir çalışmayı yeğledik. Farklı kültür, anlayış ve inanışların yaşandığı toplumlarda ölüm duygusu, korkusu ve gerçeği nasıl algılanıyor bunları ortaya koymaya çalışacağız.

Çocuklar Ölümüne Nasıl Bakıyor

Baba oğluna : “ölmeme yardım et
Oğlu babaya: “yaşamama yardım et”der.
(Ginette Raimbault)

19. yüzyılda çocuklara özgü yabancı kaynaklarda ölüm konusu ele alınmaya başlar ve bu kitaplarda ilk defa ölümler, mezar, merhum, yas, dul kadın ve dul erkek gibi kavramlar kullanılır. Bu kitaplarda ölüm konusu sadece çağrıştırılmaz aynı zamanda direkt olarak okunması verilir veya resimler arasında görülür. Hatta bazen bütün metnin ona ayrıldığı görülür ve insan ölümü, hayvan ölümü veya bitki ölümü şeklinde betimlenir. 20. yüzyılda ölüm daha bir detaylı ele alınır. Bilindiği gibi ölüm herkesi ilgilendiren bir olaydır. Yetişkinleri olduğu kadar çocukları da etkiler. Yani ölüm herkesin beklentisinde vardır. Ölüm bazen çok sıradan gelir bazen çok görkemli bir sonla, salgın hastalık halinde, kaza nedeniyle, yaşlılıktan, doğuştan, hastalıktan, kederden, üzüntüden gelebilir. İnsanın cinsiyeti, yaşı ve sosyal durumu ne olursa olsun ölüm herkese aynıdır.

Çocuklar büyüme evrelerinde güzel duygular yanında birtakım kötü duyguları da birlikte yaşarlar. Altı yaş sıralarında çocuğun kafasında yeni korku uyarıcıları belirir. Bunlar hayalet veya diğer tuhaf görünümlü yaratıklar olabilir. Daha ileriki yaşlarda bu korkularına çocuğun duyduğu hayalet masalları, korkunç filmler veya bunlara benzer diğer uyarıcılar, hayaletlerden başka, esrarlı olaylar, ölüm, ceset, iskelet, ejderha gibi şeyler eklenebilir (Luella Cole-Morgan, 2001: 91). Çocuklar, ölüm konusunda bir takım yaklaşımlarda bulunurlar ve korkularını gizleyemezler: Geçici bir an olduğunu, uzun bir uykuya dalış, başka bir dünyaya yolculuk, hatta bir yaşlı kadın veya bir şeytan, bir canavar gibi hayali bir yaratık veya bir insanla özdeşleştirme bu düşünceler arasındadır. Ergenlikte elle tutulup gözle görülmeyen, gerçek olmayan ve hayal edilen tecrübeler yerini daha somut korkulara bırakır. " Yoksulluk, ölüm, kendisinin veya ailesinden bir bireyin ciddi bir hastalığa tutulması, okulda ya da bireyin başarısızlığa uğraması, gençte korku oluşturmaktadır"(Yavuzer,1987:276). Bu korkulardan ölüm çocuk için son derece acı vericidir. 9-10 yaşlarında, ölümün bu acı gerçeğini kavrarlar ve ölen insanın dünyaya geri dönmeyeceğini bilirler. Hatta inanışlarına göre de onun “cennet veya cehennem” gibi yeni mekânlara gideceğini düşünürler. Yavuzer, ergenlik dönemini yaşayan gençlerin ruhsal ve toplumsal sorunlarına dikkat çekerken, onların yaşadığı çatışmalar, kişisel üzüntü ve şüpheler sonucu oluşan karamsarlık duygusuna kapıldıklarına işaret eder ve bu durumu yaşayan bir gencin duygularını şu şekilde açıklar: "Henüz 15 yaşındayım. Ölmek için çok erken. Hatta ölümden söz etmek için bile. Ama insan her şeye karşı hazırlıklı olmalı. Bunu düşünerek bu gece bu satırları yazmaya karar verdim. Herhangi bir kaza ya da normal yollarda veya intihar ederek ölürsem ki bunu hiç

Çocuk Edebiyatında Ölüm Teması

düşünmüyorum, benim için manevi değeri çok büyük olan birkaç eşyamn korunmasını istiyorum. Beni seven tüm sevdiklerim, lütfen beni sık sık anın ve lütfen ağlamak yerine dua edin. Beni unutmayın. Cennette buluşmak üzere!"(1987:276). Onların böylesi çok küçük yaşlarda ölümü kavramaları yaşadıkları deneyimlerle, duydukları, şahit oldukları acı olaylarla son derece ilintilidir. Evde veya yakınlarından birisinin hastalık veya kaza sonucu hayatını kaybetmesiyle oluşan acı tablo çocuğun üzerinde son derece büyük bir etki yapar. O an acılı olan ebeveynler onun psikolojisini anlamaktan ve küçücük yüreğinin korkusunu hissetmekten çok uzaktırlar, o atmosferde bunu düşünemezler bile. Çocuklar bu tür olaylar dışında her gün televizyonlarda ölüm ve ölümlü olayları içeren film ve haberler yoluyla da dolaylı bir şekilde bilgilenmektedirler. Ayrıca çocuklar, algılamakta zorluk çektikleri bu konularda büyüklerine yönelttikleri sorularla meraklarını gidermeye çalışırlar. Büyüklerin unutmaması gereken şey çocukların sorularına doğru cevaplar vermektir. Ölümün olmadığına, gördükleri veya duyduklarının yanlış olduğuna çocukları inandırmaya çalışmak kadar yanlış bir şey olmayacaktır. Çocukların bu konulardaki soruları geçiştirilmemeli ve doğrular mutlaka söylenmelidir. Şunu iyi bilmek gerekir ki her sessizlik acıklı bir gerçekten daha fazla korku verir. Zira üzüntü verici gerçek kabullenilir. Oysa sessizlik çocuğun kafasında bir sürü kabusu gizler. Çocuk kitaplarında ölüm konusunu ele almak yetişkinleri farklı nedenler yüzünden rahatsız edebilir. Çünkü yetişkinler, çocukların dünyasından çok uzak ve onlar için çok acı verici olan bir gerçeği anlatmakta son derece zorlandıklarını ifade etmektedirler Bu gerçeklerin farkında olan çocuk edebiyatı yazarları eserlerinde ölüm gerçeğini anlatan olayları gizlemezler ve çocukları bu acı gerçekle yüz yüze getirirler. Bu tür bir yaklaşım aynı zamanda çocuklara ölüm gerçeğini anlatmada yetersiz kalan yetişkinlere de bir cevap niteliği taşır. Küçük çocuklar okudukları hikâyeler aracılığıyla hayatın acı tatlı gerçeklerini anlamaya çalışırlar. Kahramanlarla kendilerini özdeşleştirirler. Bir arkadaşı veya bir ebeveyni öldüğünde veya bir gün kendileri bu acı gerçeği yaşadıklarında olup biteni düşünmeye başlarlar. Çocuk, ebeveynlerin anlatmakta, açıklamakta zorlandıkları konuların cevaplarını okuduğu kitaplarda buldukça kendini daha iyi hissetmeye başlar. Ölüm duygusu karşısında korkuları azalır, hayatın anlamını daha iyi kavrar ve ona göre yeni düşünceler geliştirir. Ölümü kabullenir ama yaşam tezini daha canlı tutar.

Çocuk Kitaplarında Kimler Ölüyor

Ölüm her ne kadar acı olsa da yadsınmayacak bir gerçek olarak karşımızdadır. Ne zaman kapımızı çalacağını bilemeyiz. Her an gelebilir. Sadece büyüklerin dede ve ninelerin veya yaşlı yakın ve akraba veya dostların başına gelmez aynı zamanda çocuklar için de ölüm vardır ve gerçektir. " Kısaca kelimenin iki anlamıyla, insan kendi ölümünü anlayamıyor. Kendi ölümü onun için asla anlayıp anlatamayacağı bir gerçektir. Aksi halde kendi ölümünü kendi ölümü esnasında düşünebilecekti"(Picard,1995:27). Bu gerçeğin en zor tarafı da çocukların başına gelmesi ve onlara hayatın çok az gülümsemesidir. Bunu anlamak ve kabullenmek gerçekten çok zordur. Yazarlar daha çok çocuk ve

genç ölümlerine yaşlıların ölümünü tercih ederler. Öylesi eserler de vardır ki; hiçbir kimse ölmeden ölüm gerçeği üzerinde düşünmeye itilir okuyucu. Çocuk edebiyatı kitaplarında değişik ölüm sebep ve sahneleri yer alır. Kahramanlar daha çok ölümcül hastalıklar ile mücadele ederler. Bunların başında kanser, Alzheimer veya kazalar ve sebep olduğu rahatsızlıklar, uyuşturucu bağımlılığı gibi hastalıklar söz konusu edilir. Bazı hastalıklar yerine kusma ve bulantı gibi belirtiler verilir, çocuk diline uygun ifadeler kullanılır. Bu hastalıklar dışında son derece zor olan bir diğer ölüm olayı intihardır. Bu konu farklı şekilde ve farklı yaklaşımlarla ele alınır. İntihar olayına batı toplumlarına nazaran Müslüman toplumlarda daha az rastlanır.

Bu tür ölümcül olaylar yaşanmakta ve yaşanmaya da devam edecektir. Yazarlar bu tür olaylarla duygu istismarı yapma ve insanları mutsuz kılma gibi bir amaç peşinde asla olmamalıdır. Onların amacı hayatın tatlı yanlarının yanında acı yanlarını da ortaya koymak ve her şeye rağmen hayat devam ediyor ve yaşanmaya değerdir mesajını vermektir. Ölüme çok acı da olsa inanma ve kabullenme gerçeği insanın direncini artırmakta ve hayatı daha yaşanılır kılmaktadır. İnsanların kendilerine göre geliştirdikleri birtakım savunma mekanizmaları veya inançları bu gerçeği kabullenmeye olanak tanımaktadır. İslam inancı her canlı ölümü tadacaktır demektedir. Ölüm biyolojik açıdan: canlı varlıklarda görülen hayati fonksiyonların bir daha tekrarlanmamak üzere sona ermesi olarak görülürken, dini açıdan ise bir varlığa canlılık veren ruhun bedenden ayrılması olayıdır. Ruh taşıyan her canlı Tanrı tarafından belirlenen bir süre içinde yaşadıkten sonra ölecek; bedenden ayrılan ruh, geldiği kaynağa dönecek ve canlı yok olacaktır. İslam inancında Kur'an ile bildirilen Tanrı hükmüne göre “ her can ölümü tadıcıdır” (Ankebut suresi, s. 57). Bu sürenin bitimine ecel denir. Bütün canlıların eceli de önceden belirlidir. “ Allah onlar için bir ecel tayin etti ki onda hiç şüphe yoktur”(İsrâ suresi, s.89). Ölüm bir tanrı takdiri olduğu için ondan kurtuluş olmadığı gibi süresiz uzatmak veya kısaltmak da düşünülemez. Hem bu dünyadan gitmek demek her şeyin bittiği anlamına gelmiyor. Bu dünya geçici görülüyor ve öylesi bir dünya vaat ediliyor ki bu dünyadan gitmek ve öteki dünyanın nimetleriyle bir an önce kavuşmak düşüncesi ağır basmaya başlıyor. Cennet, kötülerin ve kötülüklerin asla olmadığı, mutlu ve güzel insanlar ve olağanüstü güzellikteki mekânlar ölümün bir son değil bir başlangıç olduğunu çağırıştır. O halde ölüm yeni hayat ve yeni umutlar demektir. Doyumsuz insanoglu böylelikle yeni hesapların peşine düşer.

Ölüm Teması

Çocuk edebiyatı eserlerinde ölüm konusu farklı yaş gruplarını göz önünde bulundurarak ele alınmalıdır. Bazı eserlerde ana tema olurken bazılarında ikincil veya dolaylı bir konu olarak işlenir. Ölümün ana temayı oluşturduğu çocuk kitapları 20. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkar. Çok küçük çocuklara yönelik kitaplarda daha çok hayatı sevme, büyüklere saygı, okul yılları, arkadaşlık, hayvanları ve doğayı sevme ve koruma gibi konular ana temayı oluşturur. Ölüm konusu dolaylı bir anlatım içerisinde verilir. Genellikle bu acı olay, kaza sonucu, yaşlı veya hasta birisinin ölümü veya bir hayvanın ölümü şeklinde gelişir. Bu

Çocuk Edebiyatında Ölüm Teması

kitaplarda çocuk bu olay karşısında bazı soruları aklına getirir: Niçin ölmek zorunda kalınır? Ölüm nedir? Onun sonu bir şeye varacak mı? Ölen kişiyi sevenler ne oluyorlar? Bu sorulara başka bir kitapta başka sorular da eklenir: Ölmek için bir yaş var mı? Ölüm reddedilebilir mi? Tam tersine bazı kişilerin ölümü arzu edilebilir mi? Ölüm konusunda yetişkini sorgulayan çocuk, genellikle sessizlikle geçiştirilmek istenir veya bu konuyu konuşmama isteğine yönelik açık ve kesinlik içermeyen sözlerle karşılaşır. Yetişkin avundurucu sözlerle onu geçiştirmek ister çünkü ona göre çocuk bu kadar şok edici, korkutucu bir habere tahammül gösteremeyecek kadar küçük ve hassastır. "ölüm çaresi olmayan ve kesin bir kopmadır. Yani insanın sahip olduğu hafızanın rolüne ve rahatlatıcı fonksiyonuna dikkat çekilir. Mesela " büyük babam benim hep düşüncelerimde" der çocuk annesine. Anıların yaptığı çağrışımlar böyle bir durumda yatıştırıcı olabiliyor. Düşünceleri içinde saklamak, kitaplara göre ölen kişinin imajı, onun anısını işlemek ölümün telafı edilemezliğini yatıştırmak için insanlar tarafından bulunmuş tek çaredir. Bu çok eski bir ruhsal mekanizmadır"(Vaucher,1994:163-164). Çocuk olsun genç olsun, bu kitaplar içinde ölen kişiyle ilintili nesnelere tarafından desteklenebilen anının önemini öğrenir. Çocuk babasından dedesinin saatini alır. Kaybolanı hatırlamak daima sıcak bir ilişkiyi göz önüne getirir. Mutlaka güzel şeyler yaşanmıştır varlığında. Böylesi hatırlanmalar bu dünyada sevilen bir kişi olduğunun ifadesi olarak anlatılır. Sevgi ile hatırlama duygusu arasındaki ilişkiye dikkat çekilir. Böylece çocuğa ölmeden önce sevmenin önemi anlatılır. Son yüzyılda çıkan çocuk kitaplarında ölümün ele alınması çocuğa ölümü öğretmek amacına yönelik gelişmedi. Özellikle ölüm konusu ele alınmadı (vatan için ölenlerin durumu hariç). Ama hikâye içerisinde ölüm olayının varlığı, ölümün yaşam içerisinde gerçek oluşunu göstermeye yönelikti. Burada 20.yüzyıl ile daha öncekiler arasındaki ölüm konusunun ele alınışı üzerinde şunu söyleyebiliriz: Önceki yüzyıllarda ölüm sosyal bir olay olarak tasvir edilirken 20 yüzyılda çocuğun ruhsal gerçeğinin tanınmasıyla daha farklı ele alındı. Ölüm ve onu psikolojisi üzerine yazılmış Raimbault'un *Çocuk ve Ölüm* adlı eserinde : "Psikanalitik bir bakış açısıyla çocuğun çok genç yaşta ölüm konusunu kavradığını ortaya koyar. Yani yetişkinden çok az bir farkla konuyu anlamıştır"(Raimbault,2005:15). Ancak 9-10 yaşından itibaren çocuk, ölümü kavramlaştırır. Ama çok küçük yaşlarda yaşam ve ölüm durumlarını tam kavrayamaz. Ölüm olayları sırasında gördüğü dini törenlere bakarak çok ilgi gösterilmesi zorunda kalınan bir varlık gözüyle görür. Yani kendisini ölümün korkutucu ve acılı özelliğinden uzaklaştıramaz ve onu kabul eder.

Bazen de ölmek üzere olan birisinin veya başka bir canlının hayata tekrar dönüşü şeklinde ölüm konularına rastlanır. Ama bu olaylar çocuğu çok derinden sarsacak bir anlatımla yapılmaz. Bazen bir iki cümleyle geçiştirildiği de olur. Bütün dikkat, bunları daha az etkili kılan mutluluğu, yaşama sevincini öne çıkara ana tema üzerinde odaklaşmıştır. Olay örgüsü ölüm teması üzerine kurulan eserlere gelince; bunlar daha çok büyük yaştaki çocuklara hitap eden eserlerdir. Bu kitaplarda göze çarpan temalar arasında yas, acı çekme, ölümcül bir hastalık, bir kaza veya doğal felaketin doğurduğu ölüm olayları, cenaze merasimleri sayılabilir. Bazı kitaplarda ölüm konusu dinsel bir söylemin aracı olarak da

kullanılabilir. Böylelikle yazar bu dünya, ahiret, cennet, cehennem, Tanrı'nın iradesi, öldükten sonra dirilme, gibi konulara girmek için uygun zemin yaratmış olur. Ama tüm bunlar ölümün üzerindeki sır perdesini kaldırmaya yetmez. Çocuklar için olduğu kadar yetişkinler içinde ölüm olayı esrarını korumaktadır. "Ölüm tarif edilemez ve sözle anlatılamaz. Yanıltmacalar yoluyla işin içinden çıkılmaz. " varlık olmama", "yaşam olmama" gibi düşünmekte anlaşılması oldukça zor bir durumdur"(Picard,1995:26).

Türk ve Batı Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Ölüm Bakış

Çocuk edebiyatı alanında eserler veren yazarlar, çocuğun dünyayı algılamasına hayatın acı tatlı yönlerini kavramasına yardımcı olmayı isterler. Bunu yaparken hayatı sevdirmek ve gerçeklerini onun diline uygun bir şekilde aktarmaktır amaçları. Örneğin Hektor Malot *Kimsesiz Çocuk* adlı eserinde Remi adındaki kahramanını hayatın acı gerçekleriyle birçok defalar karşı karşıya getirir. Çok soğuk karlı bir kış akşamında, birlikte sahneye çıktığı köpeklerin ikisinin kurtlar tarafından öldürülüşüne, diğerinin de soğuktan ölüşüne tanıklık eder. Çocuk bu olaydan son derece üzüntü duyar ama aksilikler birbirini izler, bir müddet sonra kendisine sahip çıkmış olan hocasını kaybeder. Remi dayanılmaz bir acı duymaktadır. Küçük yaştan itibaren hayatın zorlukları içinde olması dolayısıyla her seferinde yeniden hayata sarılır ve şunları söyler: " hiçbir zaman yaşamdan umudumuzu kesmememiz gerektiğine karar verdim. Yaşam ne kadar acılarla dolu da olsa, yaşamaya değer güzellikleri de beraberinde taşıyordu. Yeter ki insan yılmasin ve savaşmasını bilsin"(Malot,2000:59). Zavallı çocuk bu acı sahneler aracılığıyla bir yandan ölüm gerçeğini kabullenmeyi diğer yandan da her şeye rağmen hayata bağlanmayı ve mücadele azmini kaybetmemeyi önermektedir.

Aynı şekilde *Pembe Kızın Ölümü*'nün genç kahramanı Kara Murat'ta acı bir olayla sarsılacaktır. Akciğer veremine yakalanan babasını kaybeder. O küçücük yüreği acılara o kadar dayanıklı hale gelmiştir ki olgun bir erkek gibi davranır. Oysa henüz 14 yaşındadır. Bu acı olay arkasında cenaze hazırlıkları ve cenaze töreni *Çocuk Kalbi*'nde olduğu gibi detaylı bir şekilde anlatılır(Gündüz,1991:126-129). Murat tüm bu işlemleri oldukça soğukkanlılıkla izler. Cenazenin yıkanması, kefenlenmesi daha sonra hocanın yaptığı dualar ve cenaze namazının kılınması ve gömme işlemlerinin ayrıntılarıyla verilmesi Kara Murat'ın bu olay karşısındaki metanetini göstermenin yanında aynı zamanda cenaze törenlerine yönelik bir bilgilendirme amacı olarak da değerlendirilebilir.

Andersen Masalları'nda Johannes hasta olan babasının ölüm anına tanık olur. Zavallı çocuk ölmüş babasının elini öperek gözyaşlarına boğulmuş oracıkta babasının cesedinin yanında uyuya kalmıştı. Ertesi hafta babasının cenaze töreninde içinden şunları geçiriyordu: "Her zaman iyi olmak istiyorum" dedi, " böylece ben de gökyüzüne, babamın yanına çıkacağım, görüşmemiz ne hoş olacak; benim ona anlatacak, onun bana gösterecek nelerimiz olmayacak ki; yeryüzünün birçok güzelliklerini öğrettiği gibi gökyüzünün güzelliklerini de öğretecek bana. Ah! Ne hoş olacak, nasıl sevineceğiz!". Bunları gözlerinin önüne öyle açılı bir biçimde getiriyordu ki, yanaklarına dökülen gözyaşları, dinmeden

Çocuk Edebiyatında Ölüm Teması

gülümsemeye başlamıştı. "Küçük kuşlar kestane ağaçlarına konmuşlar, cıvı cıvı ötüyorlardı. Hoşnuttular, Öyle ya, onlar da cenazeye katılmışlardı, ama ölümün şimdi gökte bulunduğunu, kanatlarının, kendi kanatlarından çok daha güzel olduğunu, yeryüzünde iyi olduğu için gökyüzünde mutlu olduğunu biliyorlardı, bu nedenle hoşnuttular"(Anderson,1994:204). Bu sahne *Çocuk Kalbi*'nde annesini kaybeden Garrone adlı çocuğunki ile paralellik göstermektedir. Garrone örneğindeki iyi bir insan olma kaydıyla bir gün annesiyle buluşacakları inancı buradaki Johannes'in inancıyla örtüşmektedir. Bu hikâyede, öncelikle vurgulanmak istenen 'iyi bir insan olmak' fikridir. Çocuk babasının iyi insan olma karşılığında ödüllendirildiğine ve göğe yükseltildiğine inanmaktadır. Ayrıca babasının kanatlarıyla kuşların kanatlarının özdeşleştirilmesi iyi insanın gökte adeta bir melek gibi kabul görmesi olarak değerlendirilebilir. İnsanın yaşantısı boyunca herkesle iyi ilişkiler içerisinde olması, bu ilişkilerde sevgi ve saygı esas alması, hayatı sevmeyi ve güzelliklerini paylaşmasına dikkat çekilir. Böylece ölüm bu insanlar için korku olmaktan çıkar.

Muallim Naci'nin *Ömer'in Çocukluğu* adlı eserinde, ölüm konusunda insanlık adına çok manalı bir yaklaşım sergileniyor. Ömer babasının ölümünden sonraki günlerden birinde, babasından çok iyilik gördüğünü söyleyen bir Hıristiyan vatandaşın sözleri karşısında duygularını şu şekilde ifade eder: "iyi olana herkes üzülür. Mutlu sayılmasın mı o insan ki, ölümü milletdaşı olmayan insanları bile etkiler?"(Naci,2005:18) Bu söz ölüm konusunda bütün insanlığın ortak duygusunun bir yansımasıdır. Evrensel bir mesaj niteliği taşımaktadır. İyilerin, masum insanların ölümü şüphesiz herkesi derinden etkilemektedir. İnsanoğlu nerede, nasıl, hangi ırktan ve inanıştan olursa olsun ölüm karşısında duyarsız kalmaz. Günümüzde dünyada yaşanan savaşlar ve doğal felaketler sonucu ortaya çıkan ölümcül olaylarda bu duygunun bütün insanlığı nasıl etkilediğine tanık olmaktayız. İnsanoğlu ölüm karşısında çaresizliğini gizleyemiyor ve bir şekilde tepkisini ortaya koyuyor. Ömer kendi acısını yaşarken yine önemli bir söz etmektedir: "ey ölüm ve hayatı yaratan! Hakikaten de bizi sonradan dahi bunca nimetlere layık gördün? Bizim, huzurunda kabul edilecek nemiz var?"(Naci,2005:18). Ömer'in bu sözleri onun Tanrı inancı konusundaki düşüncelerini ortaya koymaktadır. O Tanrı'ya sonsuz şükretmekte, hayatın ve ölümün onun iradesi altında olduğuna inanmaktadır. Hâlbuki babasının ölümü sırasında dünyaya geleli öyle büyük bir acı hissetmediğini söylemesine rağmen; hayatın devam etmesi ve nefes almasını da büyük bir lütf olarak değerlendirmektedir. Burada Picard'ın şu saptamasını da belirtmekte fayda görüyoruz, ona göre: alışkanlıkla "dindarlık edebiyatı", "ölüme hazırlık edebiyatı", "teselli-avunma edebiyatı" gibi terimlerle adlandırılan şeyin genellikle edebi hiçbir yönü yoktur. En azından, kelimenin tam anlamıyla fikir edebiyatı yoluyla içine almış olsa bile, yine de ölümle ilgili hiçbir şeyi ele almıyor(Picard,1995:10). Bu tür yaklaşımları daha çok fikir verme uğraşı olarak değerlendirmek mümkündür. Zira ölümü ele almak onu anlatmaya çalışmak oldukça zor bir iştir.

Tom Sawyer'in Maceraları'nda Tom adlı çocuk içine düştüğü sıkıntılı günler sonrası kalabalık ortamlardan kaçarak ruh dünyasına daha yakın olan sessizliği

ve tenhaliği arar. Nehrin kenarına geldiğinde : " içine atlayıp karanlıkta uzayıp giden suyu seyretmeye başladı. Ölmeyi, boğulmayı ne kadar isterdi, ama bu gibi durumlarda yapılan törenlerden başışık tutulmak şartıyla..."(Twain,2000:28). Bu ruh hali içerisinde gecenin karanlığına aldırmadan kim olduğunu dahi bilmediği ama bir görüşte hayran kaldığı kızın evinin bulunduğu sokağa gelmişti. Ellerini göğsüne koymuş heyecanlı bir şekilde çaresiz bekliyordu. " işte böyle ölmeyi isterdi: açıkta, yanında alında biriken terleri silmeye çalışan dostları olmadan, üzerine doğru eğilen sevgili yüzleri hissetmeden... Sarışın melek ertesi sabah, doğan güneşi seyretmek üzere penceresinden baktığında kendisini böyle görecek. Acaba, cansız vücudunu bir damlacık gözyaşıyla ıslatır mıydı? Hiç olmazsa, genç ve parlak bir yaşamın böyle zamansız soluşuna acır mıydı?"(Twain,2000:28). Burada bunalıma giren bir çocuğun, çaresizlik içinde ölümü bir kurtuluş, bir kaçış olarak düşünmesine dikkat çekilmektedir. Hayatı iyi algılayamamış, yeterince deneyimden yoksun gençlerin zaman zaman içine düştikleri psikolojik bir yönelimdir. Kendilerini en zayıf hissettikleri anlarda sığındıkları ruh halinin en çarpıcı bir örneklerinden birisidir. Ayrıca genç ve parlak bir yaşam sırasında gelen ölüm için zamansız değerlendirmesi yapılmaktadır. Yani ölüm daha çok yaşlılık dönemine özgüymüş gibi algılanır. Genç ölümünü kabullenmek çok zor gelir insanoğluna. Gerçekten de genç birisinin ölümüyle yaşlı birisinin ölümü arasında kabullenme açısından çok fark vardır. Yine aynı eserde ölüm konusuyla ilgili başka bir örnekte: İki çocuk gece yarısı mezarlığa giderler. O sırada tanımadıkları 3 kişi bir mezarı kazmaya başlarlar. Daha sonra kendi aralarında kavga ederler. Kızılderili Joe denilen kişi diğer arkadaşını bıçakla öldürür. Yazar, bu olayın anlatımında; bıçaklanan kişinin derin bir soluk alarak " sonsuza dek susması"(Twain, 72) şeklindeki sözleriyle ölüm olayına farklı bir mana kazandırmıştır.

Pembe Kızın ölümü'nde kara Murat adlı çocuk bir gün babasıyla mezarlığa gider. Bu kahramanımız mezarlıkta şöyle bir düşünce geçirir aklından " Acaba, ölmemiş bir insanı yanlışlıkla böyle bir mezara koysalar ne yapardı? Aman, Allah korusun... Böyle bir şeyi düşünmek bile insanı öldürebilir"(Gündüz,1991:63). Görüldüğü gibi, ölüm bu tür bir düşünceye göre daha kabul edilebilir daha anlaşılır bulunuyor. En azından diri diri gömülmeğe daha az acılı bir eylem olması normal ölümle öldürülme arasındaki farkı göstermesi açısından da oldukça anlamlıdır. Aslında, mezar, mezarlık, mezar açma gibi konuların ve mekânların sergilenişi çocuğun ölüm hakkındaki düşüncelerine ve zaman zaman kafasından geçirdiği sorulara yanıt niteliğinde ortaya çıkmaktadır. Bu tür anlatılar daha çok ölüm düşüncesinin daha gerçek bir şekilde anlatılmasına yardım eder. Genellikle mezarlıklar halk arasında soğuk mekânlardır. Ölümü daha yakından tanımaya ve hissetmeye olanak tanır. Bu tür mekânlarda, insan farklı düşüncelere girer ve bir gün kendisinin de mutlaka ölümü tadacağı gerçeğini daha kolay kabullenir.

Pollyanna'da bir ölüm neticesinde ailenin her ferdinin ne kadar zarar gördüğü ve acı çektiği hatta darmadağın olduğu vurgulanmaya çalışılıyor. Eserde ölüm konusunda:" Dünyada her şey olur. Yalnız ölümler dirilmez"(Eleanor,2005:75) sözlerini izleyen sayfalarda aile bireylerinin tanıtımı sırasında bir dizi ölümden

Çocuk Edebiyatında Ölüm Teması

bahsediliyor " Wertherbyler torunlarını çok seviyorlardı. Fakat çocuk dört yaşına gelince annesi Doris öldü ve babası kendisini alarak ortadan kayboldu. Hâlbuki Wertherbyler çocuğun bütünüyle kendilerine bırakılmasını istiyorlardı. Bu nedenle araştırmadık yer bırakmadılar. Fakat bir daha ne Jamie'yi gören oldu ne de babasını... Bu olayın verdiği üzüntüye dayanamayarak büyük baba ve büyük anne çok geçmeden öldüler. Ruth, onların ölümünden biraz önce evlenmiş ve çok geçmeden dul kalmıştı. Kocasını çok yaşlıydı. Çocukları da çok yaşamadı. Bir yıl sonra o da öldü"(Eleanor,2005:117). Görüldüğü gibi çocuk edebiyatı eserlerinde sadece hayatın güzel, mutlu anları ele alınmıyor, aynı zamanda acı, mutsuzluk, yaşanan felaketler, birbirine zincirleme ölümlü olaylar da bütün çıplaklığıyla anlatılıyor, ölümün her an yaşa, cinsiyete, makama, rütbeye hiçbir kimliğe bakmadan gelebileceğini ona hazır olmak gerektiğine işaret ediliyor. Sonuçta, bütün bu acılara rağmen, hayatın yaşamaya değer olduğu asla umutsuzluğa kapılmamak gerektiği duygusu öne çıkarılıyor. *Fadiş*'te de *Polyanna* daki gibi bir dizi ölüm olayından bahsedilir. Gülten Dayıoğlu *Fadiş*'i çok küçük yaşlarda hayatın en acı olaylarıyla karşılaştırır. Babasının ölümünü hatırlayamayacak kadar küçük olan *Fadiş* kurtuluş savaşının başlamasıyla da ağabeyini kaybetme talihsizliğini yaşamıştır. Yaşadığı ve katlanmak zorunda bırakıldığı olaylar onu zamanından önce olgunlaştırır. Bu acıların arkasından Bir gün ninesiyle evde kalan *Fadiş* bu acı olayın en yakın tanığı olur. İştenden dönen annesi ile *Fadiş* arasında geçen diyalog zavallı çocuğun ölümle ilk yüzleşmesi olur. Annesi :

-*Fadiş*, nineye ne oldu? diye bağırdı.

-Nine su içti, uyudu dedi.

Cemile, boşalan gözyaşlarını artık *Fadiş*'ten saklamıyordu. Ağlarken:

-Nine öldü *Fadiş*! Kimsesiz kaldık!(Dayıoğlu,2003:14) diyordu.

Burada öncelikle altını çizmek istediğimiz nokta, ölümün çocuktaki algısı üzerinedir. Görüldüğü gibi çocuk ölmenin ne olduğunun henüz farkında değildir. Ona göre hareketsiz yatan ninesi "uyku halindedir. "ölümü uykuya benzetmek" " ruhun derinliklerine demir atmış çok eski bir olaydır" diyor E.Morin. Ölümü uykuya benzetmek iyi niyetten kaynaklanabilir. Çocuğa böyle bir benzerlik içinde ölen kişinin vücudunun hareketsizliğini ve aynı şekilde sessizliğini açıklamaktır. Bu karşılaştırma bununla birlikte genç çocuk için bir can sıkıntısının temel nedeni olabilir. Zira ölümün uykusu kendi normal uykusunun tersine ebedi sürer ama yine de korkmaya başlayabilir. Kendisine uykunun önemi övüldüğü zaman kendisini ölüme gönderilmesi olarak düşüneceği için yine de bir korkuya kapılabilir. Çocuklara ve yetişkinlere özgü bazı uykusuzlukların temelinde bu korkuya rastlanabilir(Vaucher,1994:173). Bir diğer nokta ise; ölüm olayının arkasından genellikle ülkemizde her evde yaşanan çok büyük bir hataya dikkat çekmek istiyoruz. İnsanlar ölüm olayını her ne kadar Tanrının kendisine tanıdığı yaşam süreci olarak değerlendirse de, evde veya yakınlarından bir büyüğün vefat etmesi sonucu doğal olarak büyük bir üzüntüye kapılırlar, sevdikleri insanı kaybetmenin acısını duyarlar. Ölen insana duyulan sevginin, özlemin en büyük göstergesi de ağlamak, ağıt yakmak şeklinde ortaya çıkar. Bu sırada ne yazık ki başka bir acının varlığı istemeyerek de olsa

göz ardı edilir. Ölüm olayı sonrası evdeki yaşanan trajik tablo çocuklar üzerinde adeta bir şok etkisi yapmakta ve istenmeyen sonuçlar doğurabilmektedir. İşte *Fadiş*'ten bu olayı sergileyen benzer bir tablo: "Cemile gittikçe boşalıyordu. Yandaki komşu, sesine geldi. Naci'ye kadının öldüğü, kısa sürede duyuldu. Haberi alan, Cemile'ye başsağlığına geliyordu. Fadiş'le kimse ilgilenmiyordu. O sokaklarda dolaşıp duruyordu. Ninesinin öldüğünü duyan komşu çocukları, onu evlerine götürmek istediler. Fakat o, kimseye elini vermedi. Kucaklamak isteyenleri de tekmeledi. Akşam ezanına yakın eve geldi. Annesinin yüzüne baktı. Sonra, kucağına atıldı. O geceyi, ölüyle birlikte geçireceklerdi"(Dayıoğlu,2003:14). Bu kadar acıya dayanamayacak derecede hassas ve güçsüz olan çocuğun, üstelik o geceyi de aynı odada ölen insanla geçirecek olmasını korkunç bir hata olarak belirtirsek eminim yanlış yapmış sayılmayız. Çocuğun psikolojisini olumsuz etkileyecek bu tür acı olaylar sırasında, ebeveynlerin daha dikkatli ve bilinçli davranmaları gereği ortaya çıkmaktadır.

Çocuk edebiyatı eserlerinde vatan, millet, bayrak gibi kutsal sayılan değerler adına ölümün göze alınabileceğini anlatan olaylara da rastlamak mümkündür. Bu olaylar bir savaş anında şehit olmayı veya üstün bir cesaret ve fedakârlık göstermeyi içerebilir. Bir anlamda okuyucu çocukta, milli ve manevi değerler duygusunun gelişmesine katkı amacı vardır bu hikâyelerde. Böylelikle, çocuk benzeri olaylar karşısında nasıl tavır alınacağını hangi şartlarda ölümün göze alınacağını öğrenir. Askerleriyle muharebe bölgesinde ilerleyen bir subay orada bulunan bir çocuğa bir ağacın tepesine tırmanarak uzaklarda Avusturyalı askerler olup olmadığını söylemesini istediğinde çocuk hiç tereddüt etmeksizin : "Ben ülkem için her şeyi yaparım. Ben Lombardiya'yım"(Amicis,2000:44) diyerek oldukça anlamlı bir cevap verir. Ağaca tırmanan çocuk düşman topçularının hedefi olur. Çocuğun cesedi üzerine bayrak örtülür. Daha sonra subay, çavuşa dönüp : " onu buradan askeri ambulans alsın. O bir askeri ve askerler tarafından gömülmeli!" dedi. Güneşin batmasıyla birlikte bütün İtalyan birliği, büyük bir hırs ve kararlılıkla düşmanın üstüne yürümeye başlamıştı. Küçük çocuğun ölümü herkesi kamçılıyordu. Çocuğun yüzü sanki "canım Lombardiya için feda olsun" der gibiydi. "İnsanın vatani için canını feda etmesi büyük bir erdemdir"(Amicis,2000:46).

Bu olaya benzer bir örneğe Ömer Seyfettin'in *Aleko Bir Çocuk* adlı hikâyesinde rastlıyoruz. Ali kendi köyünde komşu Rumların arasında büyüdüğü için çok iyi Rumca öğrenmişti. Küçük yaşta öksüz kalmıştı. Anadolu'nun istilası sırasında ortalıkta kalmış ne yapacağını bilmez durumdaydı. Tanıştığı bir papaz onu yetim kalmış bir Rum çocuğu diyerek yanına almıştı. Çocuk, her sabah kilisede Türklerin yok olması için yapılan dualara katılıyor içten içten büyük bir üzüntü duyuyordu. Papaz, fırsat buldukça çocuğu etkilemeye çalışıyor ona her öksüz, milleti için canını vermeye her an hazır olmalıdır diyerek onu bir göreve hazırlamaya çalışıyordu. Nihayet bir gün ona Çanakkale'deki İngiliz komutanına iletilmek üzere bir mektup verir. Ama Ali yani yeni adı Aleko kendi ülkesine ihanet etmeyecek kadar da şuurlu bir Türk çocuğu olduğu için önce gizlice Türk karargâhına geçer Türk komutanına durumu anlatır ve vatani için her şeyi

Çocuk Edebiyatında Ölüm Teması

yapmaya hazır olduğunu söyler. Türk komutan ondan düşman tarafına geçip bilgi elde etmeye çalışmasını ister. Aleko, tekrar Rum tarafına geçer ve onları sarsacak bir eylem arayışına girer. Bu kez İngiliz komutanı onu Türklere karşı kullanmaya kalkar. Kumandan, çocuğa Türk karargâhını havaya uçuracak bir bomba verir ve nasıl patlatacağını anlatır. Çocuk, bombayı alır dışarı çıkar ve aklından şunları geçirir. " Bir insan ne kadar yaşasa yine ölecek değil miydi? Büyük babasını, büyük anasını, dayılarını, amcalarını, halalarını düşündü. Hepsi ölmüşlerdi. Köyünün mezarları evlerinden çoktu! Nefret ettiği hain düşmanlara güzel bir darbe indirerek, kendi de beraber yüzlercesini öldürerek ölmek..."(Seyfettin,2005:29). Aleko çocuk olmasına rağmen ölümün ne demek olduğunu çok iyi kavramış ve ölüm korkusu duymamaktadır. Bu duygular içerisinde bir şey sorması gerektiğini söyleyerek kumandanın yanına tekrar girer ve bombanın düğmesine basar, artık Türk milletine hizmet etmiş olmanın gururuyla gülümsemektedir. Burada vatan uğruna ölüme gülümseyerek giden bir çocuk anlatılmaktadır. Türk edebiyatında buna benzer sayısız örnekler vardır Aleko'nun kahramanlığı istisnai bir örnek değildir. Çocuklar, vatan ve millet duygusunu işleyen bu hikâyelere büyük bir ilgi duymaktadırlar.

Küçük Kadınlar adlı kitapta küçük bir kız çocuğunun ölümü söz konusu edilir. Laurie " ben Beth'in öleceğine inanmıyorum, o kadar iyi bir kız ki o ve hepimiz onu o kadar çok seviyoruz ki Tanrı'nın onu yanına bu kadar çabuk alacağını düşünmüyorum"(Alcott,1999:140). Bu sözlerle bakılınca; iyilerin ölmeyi hak etmediği gibi bir yaklaşım yanında, daha da ilginç iyilerin Tanrı'nın yanına alınmasıyla, ölüme daha farklı bir anlam yüklenmektedir. Böylelikle iyi insan olma duygusu öne çıkacak, ölüm, o insanlar için bir kâbus olarak görülmeyecektir. Tanrı katında tanrı ile birlikte olmak duygusu bir anlamda ölümü arar kılmaktadır. Beth'nin hastalanması ve öleceğinin düşünülmesi sırasındaki tasvirine gelince: " hastanın halinde bir değişiklik vardı. Ateşin verdiği kırmızılık gitmiş, yüzünün acılı görünüşü kaybolmuştu. O sevgili küçük sevgili yüz öyle solgun, öyle sakin görünüyordu ki...Jo, onun huzura kavuştuğunu düşündü ve eğilerek sevgili kardeşinin ıslak alınına bir öpücük kondurdu. Güle güle benim sevgili Beth'im!Güle güle ! diye fısıldadı"(Alcott,1999:141). Burada ölüm huzura kavuşmak olarak görülmektedir.

Çocuklar ölüm gerçeğini ne kabullenmekte ne kadar zorlansalar da öyle anlar olur ki ölümden başka bir seçeneğin olmadığını kabul ederler ve bu tür olaylarda ölüm bir kurtuluş olarak ortaya çıkar. Örneğin *Pembe Kızın Ölümün*'de Kara Murat'ın köpeği Karabaş Sansarla girdiği kavgada oldukça ağır yaralar alır. Onun bu acıklı halı şu şekilde tasvir edilir: "inlemeleri, bir yalvarışa benziyordu sanki. Bir an önce öldürün de kurtulayım" der gibiydi. Köpeğinin çektiği acıya dayanamayan Kara Murat onun bir an önce öldürülmesini ister. "Eğer sizde azıcık merhamet varsa, onu öldürüp kurtarın"(Gündüz,1991:96) diye yakarır. Burada ölüm bir kurtuluş olarak görülür. Bu tür bir ölüm köpeğin ölümüne duyulacak üzüntüyü daha da hafifletir. Daha çabuk kabullenmeye sağlam bir gerekçe olur. Bunu okuyan çocuklar kendi yaşantılarında mutlaka bu acının benzerini duymuşlardır veya duyacaklardır. Bu anlatılar onların bakış açılarını

değiştirecek ve bu acı olayları daha soğukkanlı karşılımlarına dayanak teşkil edecektir. Bu yüzden ölüme yönelik sebepler bazen çok rahatlatır ölü yakınlarını. Acı ve keder daha az duyulur ölünün arkasından.

Yine *Çocuk Kalbi*'nde ilginç, bir o kadar da anlamlı bir ölüm sahnesi okuyucunun dikkatine sunulmuştur. Bir çocuk akşam vakti hasta olan babasını ziyaret etmek üzere hastaneye gider. Hastane pek aydınlatılmadığı için çocuk babası sandığı hastanın başında bekler. Bir an hastalığın onu bu hale getirdiğini düşünür. Bir müddet sonra beklediği odanın kapısında babasını görünce şaşkına döner. Babası kendisinin bir şeyi olmadığını artık gidebileceklerini söylediğinde başında beklediği hastanın durumundan son derece etkilendiği için onu böyle yapayalnız bırakamayacağını söyler. Çocuk hastaya özenle bakmaya devam eder. Bütün gece başında bekle, üstünü örter suyunu içirir. Yüzü moraran hastanın durumu çok ciddidir. Öksürüğü artmakta, ağzından salyalar akmakta ve yüzündeki şişlikler daha da belirginleşmektedir. Çok geçmeden hasta ölür(Amicis,2000:101). Yazar küçük bir çocuğa, ölmek üzere olan bir hastanın yaşadıklarına, çektiği acılarına ve ölüm sırasındaki fiziksel tepkilerine tanıklık ettirir. Bize öyle geliyor ki; yazar, çocuk için ağır geleceğini düşünerek babası yerine bir başkasını ölüme mahkûm ediyor. Çocuğun direncini artırmak ve onu cesaretlendirmek için de işin içine fedakârlık duygusunu katıyor ve çocuğun bu acı olayı serinkanlılıkla karşılmasına zemin hazırlamış oluyor. Bundan dolayı yardım etme duygusu ölüm korkusunun yerine geçmiş ve çocuk son derece bilinçli davranmıştır.

Kemalettin Tuğcu *Yetimler Güzeli* adlı eserinde genç yaşta kocasını kaybetmiş bir kadının hayat mücadelesi anlatılır. Çocukların yaşları çok küçük olduğu için babalarını hatırlayamamaktadırlar. Ancak ilkokul sıralarında babalarının öldüğünü kabullenmişlerdir. Aralarındaki bir konuşma onların bu yoksunluğu nasıl değerlendirdiklerini gösterir: "İkimizde pek küçük yaşta yetim kaldık. Ortak bir acımız, bir kimsesizliğimiz var"(Tuğcu,2005:58). Çocuklar için baba yoksunluğu son derece olumsuz bir duygudur. Aslında " çocuk yok etmenin korkusunu, mezarın soğukluğunu, sonsuza kadar yokluğun ürkütücü korkusunu hayal etmiyor... Ölüm korkusu ona yabancı geliyor bu yüzden bu korkunç kelimeyle oynuyor... Freud, çocuk için ölmüş olmak sadece gitmiş olmak, artık yaşayanları rahatsız etmemek demek anlamına geliyor" diye belirttikten sonra 10 yaşındaki küçük bir çocuğun şu sözlerine yer veriyor: " babamın öldüğünü iyi anlıyorum, ama niçin akşam yemeğine dönmemesini anlayamıyorum"(Picard,1995:29). Bu durumda küçük yaşlarda çocuk tam anlamıyla ölümün ne olduğunu kavrayamıyor. Sonsuza çekip gittiğini düşünemiyor. Aslında çocuk için olduğu kadar büyük içinde ölümü anlamak oldukça zordur. "eğer ölümün bizim için gerçekten ne olduğunu mesela kendimize özgü yok oluş gibi çağrıştırmak istersek, bu, boşluk, düşüncenin mutlak boşluğudur. Hiçbir şeyle temsil edilebilir olmadığı için ölümü kavramak mümkün değildir. Ölüm kavranılmıyor, çünkü kesinlikle anlaşılmaz, düşünülmez, hayal edilemez, gösterilemez"(Raimbault,2005:48). *Yetimler Güzeli*'nde çocuklarıyla aynı ortamı paylaşan annenin durumu ise kat kat acılar içermektedir. O, artık hem bir anne hem de bir baba olmak zorundadır. Kendi

Çocuk Edebiyatında Ölüm Teması

acısını kalbine gömerek hayatla mücadelesini sürdürmek zorundadır. Bu yüzden " bu seninle ağabeyinin hikâyesi değil kızım. Sadece benim kaderimdir. Ama bu kahırlı hayata da ancak sizler için katlandım"(Tuğcu,2005:65) demektedir. Ölüm, kime, ne zaman, nasıl gelirse gelsin hayatı sonlandırmıyor bir şekilde başka gerekçelerle başka hayatların varlığını ve geleceğini tanzim ediyor.

İnsanların acı olaylar karşısındaki tavrı çok önemlidir. Burada insanı hayata döndürecek olan onun hayata bakış açısıdır. Acılar yanında mutlulukların, güzel günlerin, iyi duyguların farkına varan insan için, acılardan kurtulmak olumsuzlukları olumluya çevirmek zor olmayacaktır. Hayata bakış açısı sayesinde ölümlü olay sonrası bile kısa süre de toparlanır ve gerçeklere alışmakta zorlanmaz. Bunun tersi bir bakış açısı ise insanı hayattan koparır ve onu bir hiç kılar. O halde olaylara bakış açısı insanın yaşantısını biçimlendirir, ya hayata döndürür ya da hayattan uzaklaştırır. İşte insanın sahip olduğu en büyük gücü budur." insanoglunun kötüyü iyiye, acıyı olgunluğa, yaşamında yediği bir darbeyi olumlu bir yaşam deneyimine çevirebilmesi; durup düşünürseniz müthiş bir gücü gösteriyor". 1840-1910 yılları arasında yaşamış olan William James, "Benim kuşağımın en büyük keşfi insanın tutumunu değiştirerek, yaşamını değiştirebileceği gerçeğidir", demiş. 121-180 yılları arasında yaşamış olan Marcus Aurelius, bu sözleri duymuş olsaydı herhalde gülümserdi, çünkü o da aynı fikri şöyle anlatıyordu: " Bir olay sizi üzdüyse bu, olayın kendisinden değil, sizin o olayı algılayış biçiminden kaynaklanır. Ve bunu değiştirme gücüyle her zaman yine sizin elinizdedir"(Ongun,2005:216). Bir insanın iyiyle kötü, sevgiyle nefret, hatta ölümle yaşam arasında seçim yapabilecek gücü vardır. İsterse olumsuzluğu seçer ya da her şeyin daha iyi olabileceği umuduna sarılıp olumlu bakar yaşama.

Sonuç

Bu çalışmada amaç çocuk ve gençlik edebiyatı eserlerinde ölüm konusunun nasıl ele alındığını incelemektir. Çalışma gösteriyor ki bu son derece hassas bir konudur. Gelişigüzel verilmesi her ne kadar gerçek bir olay olsa da çocuğun ruh halini kavramaksızın ona ölüm olayının anlatılması onun psikolojisini olumsuz yönde etkiler. Çocuk eseri yazarlarının çocuk psikolojisini göz önüne alarak yazmaları kaçınılmaz gözüküyor. Ölüm yaşam kadar gerçektir. Yaşam şartları, sosyal ve psikolojik bilinç her ne kadar gelişme gösterse de tıp ilmi her ne kadar inanılmazları başarsa da ölümden kurtuluş yoktur. 19 ve 20 yüzyıl başında ortaya çıkan çocuk kitaplarında ölüm daha çok betimlemeli ve ahlaki gelişmelerin kaynağı idi. Çocuk o dönemlerde bu manevi tasvirleri kabul etmeye yönlendirilmişti. Hiçbir şekilde itiraz etmeksizin yetişkinlerin yazdıklarına boyun eğmek durumundaydı. Günümüzde tablo daha farklılaşmış görünüyor. Çocuk ölümü sorguluyor. Kendisinininkini sorguluyor, başkasınıninkini sorguluyor. Bunları bilinçli olarak yapıyor. Artık kendisine susulsun istemiyor. Dilsiz, alıcı-okuyucu çocuk sorgulayıcı oldu. Bu nedenle bugün ölüm dünden daha az gizli kalmış gibi görünüyor. Bununla beraber eğer ölüm yaşamın bir yanı ise ve eğer çocuk dünden daha fazla resmen kendisi hakkında kendisini sorgulamaya yönelmişse bu gerçeği kavramalıdır. Ölümün itici bir yanı vardır ama hayatı sevme, anlama ve mutlu yaşama duygusu onu silikleştirebiliyor.

Kaynaklar

- Alcott Louisa May. (1999). Küçük Kadınlar, Çev. Nilgün Erzik, İstanbul: Epsilon yay. Hiz. Tic. San. 3. baskı, ocak.
- Amicis de Edmondo. (2000). Çocuk kalbi, Çev. Ahmet Madenli, İstanbul: Epsilon Yayınevi.
- Anderson Hans Christian. (1994). Anderson Masalları, çev. Tahsin Yücel. İstanbul: Yapı Kredi yayınları 2.Baskı, Şubat.
- Dayıoğlu Gülten. (2003). Fadış, Altın Kitaplar Yayınevi, 28. Baskı Şubat.
- Genevieve Arfeux-Vaucher. (1994). la vieillesse et la mort dans la littérature enfantine de 1880 à nos jours. Paris: Editions Imago.
- Gündüz Üzeyir(1991). Pembe Kızın Ölümü. İstanbul: M.E.B. Yay.
- Luella Cole-John J.B.Morgan. (2001). Çocukluk ve Gençlik Psikolojisi, Çev.Belkıs Halim Vassaf. İstanbul: M.E.B. Yay.
- Malot Hektor. (2000). Kimsesiz Çocuk, Ankara: Özgün Matbaacılık San ve Tic. A.Ş. Bilim ve Kültür Yayınları Ltd. Şti.
- Naci Muallim(2005). Ömer'in Çocukluğu, İstanbul: Karanfil Yay. Eylül.
- Ongun İpek. (2005). Bu Hayat Sizin. İstanbul: Epsilon Yay. 3.Baskı: Ekim.
- Picard Michel. (1995). La littérature et la mort. Presses Universitaires de France.
- Porter Eleanor H. (2005) Pollyanna, Haz. Berna Yılmaz. İstanbul: Karanfil Yay, Eylül.
- Ginette Raimbault. (2005). L'enfant et la mort: problèmes de la clinique du deuil, Paris : Dunod.
- Seyfettin Ömer. (2005). Aleko Bir Çocuk. İstanbul: Murat Yayıncılık.
- Tuğcu Kemalettin. (2005) Yetimler Güzeli. İstanbul: Damla Yayınevi.
- Twain Mark. (2000) Tom Sawyer'in Maceraları. Çev: Filiz Borak, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Yavuzer Haluk. (1987). Çocuk Psikolojisi. İstanbul: Remzi Kitabevi.